

Краснокутський О. В.,
кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник
науково-дослідного відділу військово-правових проблем
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України
(м. Київ, Україна)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОКУПАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ ІНОЗЕМНОЮ ДЕРЖАВОЮ УКРАЇНОЮ

Утворення військової адміністрації Україною на території рф ряд певних правових питань у її діяльності.

Так, з точки зору міжнародного гуманітарного права Україна, як держава, набуває статусу окупанта. Але стаття 51 Статуту Організація Об'єднаних націй (далі-ООН) передбачає можливість України тимчасово окупувати іншу державу, задля самооборони в результаті збройної агресії. Необхідно зазначити, що Україна не має намір захопити територію рф. А дана окупація це не завоювання території іншої держави, а дія спрямована на оборону. Окрім того, окупована територія за міжнародним правом – територія, якою держава, яка контролює територію, в змозі управляти, а значить, на цій території має діяти сила права, а не право сили. Відповідно, задача військової комендатури полягає у тому, щоби підтримувати життєдіяльність місцевого населення, забезпечити правопорядок і організувати доставку гуманітарної допомоги.

Отже постає питання, чим займатиметься військова комендатура, які права і обов'язки Збройних сил України і місцевих мешканців на підконтрольній Україні території рф та що про це говорить міжнародне право. На території Курської області, яку контролюють українські війська, діє спеціальний правовий режим, який характеризується взаємодією трьох правових систем: національного права окупованої держави, або її частини, національного права держави, яка окупує, та міжнародного права. Розповсюджується цей правовий режим на територію, яку Збройні сили України фактично контролюють і де не йдуть бойові дії. Нині на Курщині відбувається військова окупація, а саме тимчасове заняття Україною певної території рф. Важливо відмежовувати, окупацію від анексії. Окупація не змінює статусу окупованої території, які залишаються частиною рф.

Згідно зі статтею 43 Гаазької конвенції від 1907 р., «з фактичним переходом до рук окупанта повноважень легітимної влади він вживає всіх залежних від нього заходів для того, щоб, по можливості, відновити і забезпечити громадський порядок і безпеку, дотримуючись існуючих у країні законів, за виключенням, коли це абсолютно неможливо» [2].

Отже, на частині країни, яку контролює Україна і на якій діє військова комендатура України, продовжує діяти законодавство рф, але тільки ті, які не суперечити законодавства України. Тобто, у теорії на підконтрольній Україні території мають працювати суди і інші органи влади, які зможуть застосовувати внутрішнє російське законодавство. Попри те, що Україна ратифікувала Гаазьку

конвенцію, на практиці у повній мірі це навряд реалізується, це пов'язано з динамікою активних бойових дій.

Необхідно зазначити, що російські посадовці, якщо такі залишилися в підконтрольних Україною населених пунктах, можуть продовжувати виконувати свої функції. Держава-окупант не має права застосовувати до них санкції за виконання якихось неприйнятних для України функцій. Натомість окупаційна влада має право звільнити таких посадовців. Міжнародне право каже про те, що Україна зобов'язана дотримуватися прав людини, причому як у відповідності до свого національного законодавства, так і на основі міжнародних договорів, які були укладені державою, частину якої нині Україна окупувала. Україна зобов'язана поважати вірність громадян своїй країні на окупованих територіях, тобто не можна насильно робити росіян українцями, роздавати українські паспорти і потім відправляти людей воювати проти рф. Не дозволяється робити те, що робить рф в окупованих Криму, на Донбасі, частинах Запорізької, Херсонській і Харківській областях. Окрім того, згідно з Женевською конвенцією, заборонено депортувати місцеве населення за межі території, яку окуповано, а також переміщувати населення України на окуповані території рф. Виїзд місцевих з Курщини можливий лише на добровільних засадах. І якщо згоди на такий виїзд не має, держава-окупант має забезпечити людей продовольством [3].

Стаття 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни вказує, що окупаційна держава, повинна розмістити людей «у належних приміщеннях», забезпечувати санітарні умови, здоров'я і безпечне харчування для таких людей. Окрім того, потрібно забезпечувати нерозлучність сімей. Одразу після переміщення Україна повинна буде повідомити рф про цей факт [3].

Україна має право залучати осіб, які досягли 18-річного віку, до громадських робіт, зокрема й до робіт, які виконуються на потреби української армії. Але, у міжнародному праві чітко не визначений перелік таких робіт.

Мешканці окупованої території мають право на освіту, яке повинне бути забезпечене держава-окупант. Так само право на належне медичну допомогу, держава-окупант має забезпечити нормальні умови функціонування медичних закладів.

Задля забезпечення необхідного правопорядку, Україна має ухвалювати власні закони та проводити оновлення вітчизняного законодавства. Також Україна має забезпечити необхідний захист культурних цінностей, майнового права і умов користування нерухомістю. А саме не має права знищувати приватне майно, майно, що перебуває у колективній власності. Винятки можуть становити лише ті об'єкти, які містять військову необхідність. Наприклад, якщо приміщення приватного підприємства використовуються диверсанти, то Збройні сили України мають право наносити удари по будинок разом з такими диверсантами. Для дотримання правопорядку Україна має право створювати адміністративні органи, каже вищезгадана Гаазька конвенція. Такі органи створюються з числа місцевого населення, які не мають використовуватися для

захисту окупаційного режиму, а лише забезпечувати правопорядок і допомогу окупаційній владі, наприклад, запобігти вільному переміщенню диверсантів.

На території РФ можуть працювати суди із російськими суддями, які займатимуться винесенням вироків за дрібні правопорушення. Наприклад, накладання штрафів за порушення правил дорожнього руху чи крадіжки. Продовжує діяти російське цивільне право, зокрема, що стосується оформлення спадку. Натомість Україна має право створити військовий трибунал, які мають нести неполітичний військовий характер. Про всі справи потрібно повідомляти посередника, тобто державу-покровительку, або Міжнародний комітет Червоного Хреста, а їхні представники мають право бути присутніми на судових засіданнях.

З точки зору України, місцеві мешканці, які діятимуть усупереч її інтересам, є порушниками. Наприклад, серед місцевого населення можуть бути шпигунами. Необхідно зазначити, що Україна судити цих людей за законодавством їх рідної держави. Адже не співпрацювати з державою-окупантом це право місцевого населення.

Держава-окупант, згідно з Гаазькою конвенцією, має право стягувати податки, грошові збори на потреби армії або управління території, яку контролює. Один із вироків Нюрнберзького міжнародного військового трибуналу за підсумками Другої світової війни, говорить про те, що «згідно із законами війни, на економіку окупованої країни лягають тільки витрати з окупації», і при цьому «вона повинна нести ці витрати тільки тією мірою, якою ці витрати відповідають її (економіці окупованої країни) можливостям». Тобто держава-окупант, стягуючи податки, зобов'язана фінансувати життєдіяльність окупованих територій. Однак навіть якщо Україна не стягуватиме податки, все одно зобов'язана забезпечувати життєдіяльність місцевого населення згідно із Женевською конвенцією.

Держава-окупант, згідно із міжнародним правом, може вилучати гроші з місцевих фондів, зброю зі складів і товари з місцевих магазинів для потреб своїх військових. На окупованій Курщині мають продовжити ходити рублі, однак якщо вони закінчатся, Україна має право ввести гривні.

Гарантувати дотримання норм міжнародного права можуть держави-посередники, або міжнародні організації. Стаття 11 вищезгаданої Женевської конвенції каже про те, що сторони конфлікту можуть «будь-коли домовитися доручити міжнародній організації, яка дає всі гарантії безсторонності й дієвості, виконання обов'язків, що покладаються цією Конвенцією на державу-покровительку» [3].

Зважаючи на реалії перебігу бойових дій, законодавство України у сфері оборони повинно мати необхідні правові механізми задля своєчасного забезпечення норм міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй,
https://uk.wikisource.org/wiki/Статут_Організації_Об'єднаних_Націй.

2. Гаазька конвенція про закони і звичаї сухопутної війни 1907 р. «Про військову владу на території ворожої держави» (набрала чинності в Україні 24 серпня 1991 р.), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text.

3. Женевська конвенція 1949 р. про захист цивільного населення під час війни, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text;

4. Вирок Нюрнберзького міжнародного військового трибуналу, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/international-military-tribunal-at-nuremberg>.